

چهارشنبه سوری، آیینی که اصل آن از یادها رفت

بر این باور بودند که با دورانداختن کوزه، تیره بختی، شوربختی و تنگدستی را از خانه و خانواده دور می‌کنند.

فال گوش

همچنین، هم زمان با غروب روز چهارشنبه سوری، مراسم "فال گوش ایستادن" توسط زنان و دختران جوان انجام می‌شد.

در این رسم کهن، زنان و دخترانی که در آرزوی ازدواج

بودند و یا شوق زیارت و مسافرت داشتند، در غروب شب چهارشنبه آخر سال نیت می‌کردند و از خانه بیرون می‌رفتند. آنان در سر گذر یا سر چهارسو می‌ایستادند و گوش به صحبت رهگذران می‌سپردند.

آرزومندان بر این اعتقاد بودند که اگر سخنان دلنشین و شاد از رهگذران بشنوند، حاجت و آرزوی‌هایشان برآورده می‌شود، ولی اگر سخنان تلخ و اندوه از رهگذران شنیدند، به این معنا است که رسیدن به مراد و آرزو در سال نو ناممکن است.

قاشق زنی

"قاشق زنی"، از مهم‌ترین آیین‌های مرتبط با چهارشنبه سوری در روزگاران گذشته بود. زنان و دختران آرزومند، قاشقی با کاسه‌ای مسین را برمی‌داشتند و شب هنگام در کوچه و گذر راه می‌افتادند و در برابر هفت خانه می‌ایستادند و بی‌آن که حرفی بزنند پی در پی قاشق را بر کاسه می‌زدند.

صاحبخانه که می‌دانست قاشق زنان نذر و حاجتی دارند، شیرینی یا آجیل و برنج یا مبلغی پول در کاسه‌های آنان می‌گذاشت. اگر قاشق زنان در قاشق زنی چیزی به دست

مردم تهران قدیم پس از غروب خورشید، بوته‌های خشک، اسباب و اثاثیه کهنه و شکسته‌ای را که پس از خانه‌تکانی بیرون گذاشته شده بود، جمع می‌کردند و با آنها آتشی درست می‌کردند که همه باید از روی آن می‌پریدند.

پدربزرگ‌ها هم گم شده است. در این رسم، مردم پس از آتش زدن بوته‌ها و خارهای کوبه شده، مقداری زغال به نشانه سیاه‌بختی، کمی نمک به علامت شورچشمی و یک سکه ۱۰ شاهی به نشانه تنگدستی در کوزه‌ای سفالین می‌انداختند و هر یک از افراد خانواده یک بار کوزه را دور سر خود می‌چرخاند و آخرین نفر، کوزه را بر سر بام خانه می‌برد و آن را به کوچه پرتاب می‌کرد.

"درد و بلای خانه را ریختم به توی کوچه"، شعاری بود که هنگام پرتاب کردن کوزه از پشت بام زمزمه می‌شد و اهالی خانه

"زردی من از تو، سرخی تو از من"، "غم برو، شادی بیا" و "محنت برو، روزی بیا"، از جمله اشعاری است که پدربزرگ‌ها و مادربزرگ‌های امروز که همانا جوانان دیروز هستند، با نام "چهارشنبه سوری" با خود زمزمه می‌کنند. در روزگاران نه چندان دور در ایران کهن رسم بود که مقارن چهارشنبه آخر سال خانواده‌های ایرانی به یمن رسیدن آوای بهار از روی کپه‌های خار و گزن افرخته شده می‌پریدند.

نحوست خاکستر

قدیمی‌ها اعتقاد داشتند که خاکستر چهارشنبه سوری نحس است، چرا که مردم هنگام پریدن از روی آن، زردی و بیماری خود را به آتش می‌دهند و در عوض سرخی و شادابی آتش را به خود منتقل می‌کنند.

این اعتقاد سبب می‌شد تا زن هر خانه خاکستر بر جای مانده از آتش چهارشنبه آخر سال را در خاک‌انداز جمع کرده، به بیرون از خانه ببرد و آن را در سر چهارراه یا در آب روان بریزد.

زن در بازگشت به خانه، در خانه را می‌کوبید و به ساکنان خانه می‌گفت که از عروسی می‌آید و تندرستی و شادی را برای خانواده به ارمغان آورده است.

اهالی خانه نیز در این هنگام در را به روی زن می‌گشودند و اعتقاد داشتند که وی تندرستی و شادی را برای یک سال به درون خانه خود آورده است.

کوزه شکنی

از دیگر مراسم چهارشنبه سوری در روزگاران گذشته، کوزه‌شکنی بود که این روزها حتی در خاطرات مادربزرگ‌ها و

نمی‌آوردند، از برآورده شدن آرزوی خود در سال نو ناامید می‌شدند.

آش ابودردا

یکی از مرسوم‌ترین کارها در شب چهارشنبه سوری، پخت "آش ابودردا" بود. در این رسم کهن، خانواده‌هایی که بیمار یا حاجتی داشتند برای برآورده شدن حاجت و بهبودی بیمار نذر می‌کردند که در شب چهارشنبه آخرسال آش ابودردا یا "آش پدر دردا" بپزند. بعد از این که آش پخته می‌شد، اندکی از آن به بیمار خورانده شده، بقیه هم در میان فقرا توزیع می‌شد.

آجیل هفت مغز

نذر آجیل برای چهارشنبه سوری هم یکی دیگر از رسوم دیرین چهارشنبه آخر سال در ایران قدیم بود. در این رسم، زنانی که نذر داشتند، در شب چهارشنبه آخر سال، آجیل هفت مغز به نام "آجیل چهارشنبه سوری" از دکان رو به قبله می‌خریدند، پاک می‌کردند و میان خویش و آشنا پخش می‌کردند. مهمتر از نذر آجیل، "قصه خارکن" بود که توسط افرادی که آجیل هفت مغز را پاک می‌کردند، نقل می‌شد.

ترقه بازی به جای همه چیز

در سال‌های اخیر، متأسفانه ترقه بازی، استفاده از مواد محترقه خطرناک و مواد منفجره، جای تمامی آیین‌های شیرین و کهن چهارشنبه سوری را گرفته است. برپایی آیین چهارشنبه سوری از دیرباز در جای جای ایران کهن مرسوم بود، هر چند که هر شهر و دیار، آداب و رسوم خاص خود را داشت، ولی بسیاری از رسوم در میان هموطنان لر، کرد، بلوچ، ترک و دیگر مناطق مشترک بود.

گذر و نظری در این آداب و رسوم برای آنان که به فرهنگ و تمدن ایران باستان

علاقه‌مند هستند، خالی از لطف نیست.

بروجرد

جشن چهارشنبه سوری در بروجرد همانند سایر شهرهای ایران در غروب آخرین سه شنبه سال برگزار می‌شد. شخصیت "حاجی فیروز" در این شب با جامه قرمز خود در مراسم حاضر می‌شد و با دوده حاصل از سوختن بوته‌ها صورت خود را سیاه می‌کرد و برای جشن‌های بعدی نوروزی آماده می‌شد.

آنچه مسلم است، چهارشنبه سوری منحصر به آتش افروزی نیست، بلکه در روزگاران گذشته این مراسم با آیین‌های دیگری همچون خوردن غذا به صورت دسته جمعی، سردادن سرودهای ویژه، قاشق زنی، فال گوش، بازی‌های گروهی و نمایش‌های سنتی همراه بود.

تهران

در تهران قدیم نیز مردم در شب چهارشنبه سوری بوته‌های خشک را از بیابان‌های اطراف جمع می‌کردند و با شتر به شهر می‌آوردند و در محلات مختلف می‌چرخاندند.

پس از غروب خورشید، بوته‌های خشک، اسباب و اثاثیه کهنه و شکسته‌ای را که پس از خانه‌تکانی بیرون گذاشته شده بود، جمع می‌کردند و با آنها آتشی درست می‌کردند که همه باید از روی آن می‌پریدند.

شیراز

در شیراز، به دو شب چهارشنبه سوری گفته می‌شد: یکی چهارشنبه آخر ماه اسفند

(چهارشنبه آخر سال) و دیگری چهارشنبه آخر ماه صفر.

با توجه به ارادتی که شیرازی‌ها به حافظ دارند، در شب چهارشنبه سوری دور هم جمع می‌شدند و از دیوان حافظ فال می‌گرفتند. در قدیم رسم بود که دختران دم بخت در این شب برای بخت‌گشایی به زیارت آرامگاه حضرت احمدبن موسی(ع) "شاه چراغ" می‌رفتند. امروزه هم رسم است که بعضی از زنان برای برآورده شدن حاجت در زیر منبر مسجد جامع شیراز معروف به منبر مرتضی علی(ع) حلوا درست می‌کنند.

مردان و زنان شیرازی معتقدند که هرگاه در عصر روز سه‌شنبه آخر سال در حوض معروف آرامگاه سعدی صورت و دستان خود را بشویند، تا سال دیگر بیمار نمی‌شوند.

گیلان

گیلانی‌ها، در شب چهارشنبه سوری اسپند و کندر دود می‌کردند، گلاب به صورت خود می‌زدند و شمع را به نیت روشنایی روشن می‌کردند. گیلکی‌ها، خاکستر آتش افروزی شب چهارشنبه سوری را صبح چهارشنبه پای درخت‌ها می‌ریختند و معتقد بودند که این خاکستر موجب باروری درخت‌ها می‌شود.

مازندران

رسم چهارشنبه سوری در استان مازندران با برپایی هفت بوته آتش به نشانه هفت فرشته اجرا می‌شد. مازنی‌ها معتقد بودند که آتش تطهیرکننده است و بدی و مرگ را می‌سوزاند.

مردم این استان در این شب آش "چهل گیاه" برای بیماران و نیازمندان می‌پختند.

آذربایجان

خرید چهارشنبه آخر سال از جمله سنت‌های قدیمی مردم تبریز در شب چهارشنبه سوری بود. خانم‌های خانه‌دار در خرید چهارشنبه سوری آیین، شانه و جارو

می‌خریدند به این نیت که سال جدید را با وسایل نو آغاز کنند.

گروهی از آذری‌ها نیز با اعتقاد بر این که آب‌ها هنگام تحویل سال از نو متولد می‌شوند، در شب چهارشنبه‌سوری، کوزه‌های کهنه خود را شکسته و کوزه‌های تازه را با آب پر می‌کردند تا در سال جدید به کنج اتاق‌ها بریزند تا به این ترتیب ضمن دور کردن بلا یا برکت را در سال جدید به خانه بیاورند.

چهارشنبه‌سوری در سایر مناطق ایران و جهان

این آیین دیرینه از سوی باختر، در بخشی از کردستان و از سوی خاور، در استان

”سین کیانگ“ چین و سرزمین‌های ایرانی تبار ”یارکند“، ”تاشقورغان“ و ”کاشغر“ با تفاوت‌هایی برگزار می‌شد.

در تاشقورغان، این جشن در سومین روز سال نو برگزار می‌شد. مردم این منطقه ضمن آتش‌افروزی و پریدن از آن، بر بالای بام‌ها نیز به تعداد نفرات خانه، جام آتشی برمی‌افروختند.

در سرزمین‌های اران و قفقاز، همانند استان‌های آذربایجان، در آخرین چهارشنبه اسفند ماه این مراسم را تکرار می‌کردند. در بخش‌هایی از قرقیزستان نیز این مراسم با تفاوت‌هایی برگزار می‌شد.

این مراسم در قرقیزستان در غروب نوروز برگزار و تنها شاخه‌های خشک درختی به نام

”آرچا“ سوزانده می‌شد.

آنچه مسلم است، چهارشنبه‌سوری منحصر به آتش‌افروزی نیست، بلکه در روزگاران گذشته این مراسم با آیین‌های دیگری همچون خوردن غذا به صورت دسته‌جمعی، سردادن سرودهای ویژه، قاشق‌زنی، فال‌گوش، بازی‌های گروهی و نمایش‌های سنتی همراه بود.

شیوه امروزی این جشن که با آتش زدن لاستیک خودروها، ایجاد انفجارهای مهیب با استفاده از مواد منفجره و... همراه است، هیچ ارتباطی با چهارشنبه‌سوری نداشته، تنها نام آن را بر خود دارد.

ماخذ: ایرنا

برگ اشتراک

در صورت تمایل به اشتراک نشریات اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران، قسمت‌های زیر را به صورت دقیق و خوانا تکمیل کرده و این برگ را به همراه اصل فیش واریز وجه اشتراک به حساب شماره ۱۰۱۱۰ بانک ملت، شعبه شرکت نفت، یا به نشانی: تهران، کد پستی ۱۵۸۱۴، خیابان طالقانی، شماره ۲۵۴، صندوق پستی ۶۷۱ - ۱۵۸۷۵، روابط عمومی ارسال فرمایید.

اشتراک یکساله ویژه‌نامه فارسی اتاق ایران:

۶۰۰۰۰ ریال

هزینه پست برای خارج از کشور به عهده مشترک است.

نام موسسه / شرکت..... نام و نام خانوادگی..... تاریخ شروع اشتراک.....

نشانی.....

کد پستی..... صندوق پستی.....

تلفن..... نمابر.....

لطفاً مشخصات فیش بانکی خود را در این محل بنویسید:

امضا

شماره فیش..... تاریخ فیش.....

بانک عامل..... شعبه..... مبلغ واریز شده.....